

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на Атанас Руменов Ваташки на тема:
**„Отношението между вяра и разум в съчиненията на древните
християнски апологети“**

за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ в
професионално направление 2.4. Религия и теология
по научна специалност *Християнска апологетика*
представено от доц. д-р Димо Кръстев Пенков, член на научното жури,
определено със заповед на Ректора на СУ “Св. Климент Охридски”
№ РД 38 – 289/ 02.07.2021 г.

Актуалност на темата

Представената от Атанас Руменов Ваташки докторска дисертация е посветена на една от най-специфичните и емблематични теми за Християнската апологетика по протежение на цялата нейна история – връзката, отношението между вярата и разума. Тази тема е частично разработвана в нашата богословска литература. Докторантът отбелязва още в уводната част на своята работа, че „въпросът за отношението между вярата и разума е актуален по времето на апологетите и продължава да е така актуален и днес“, като изтъква, че „темите, които изобщо са предмет на Християнската апологетика, в една или друга степен, могат да бъдат сведени до въпроса за „вярата и разума“ (с. 10).

Тематичен обхват и структуриране на дисертацията

Докторската дисертация на Ат. Ваташки е осъществена в рамките на 257 страници и е структурирана в предговор, увод, четири глави, заключение и списък на изворовата и коментарна литература на няколко езика. Коректно са посочени интернет ресурсите. Общият брой на

заглавията е 184 (с. 244–257). Включен е и списък на използваните съкращения на кирилица и латиница (с. 242).

В предговора (с. 6–7) Ат. Ваташки ни запознава с мотивите, довели до избора на тази тема, както и споделя трудностите, с които се е сблъскал при нейното написване. Коректно са изказани благодарности към колеги от Факултета, съдействали и подпомогнали работата на дисертанта.

В увода (с. 8–27) е разгледано актуалното състояние на изследванията по въпроса, като на места е налице кратък коментар върху използваната литература. Предметно-методологичната рамка е ясно дефинирана и заявена. Посочени са целите и задачите на изследването (вж. с. 14 – 17). Те са последователно разгърнати в четири глави. Структурата на съчинението е определена от автора като „съчетание от хронологичен и тематичен принцип“ (с. 19).

Първата глава, озаглавена *„Древните християнски апологети: идейно формиране и заобикаляща ги среда“* е въвеждаща и представя най-общо духовния и интелектуален климат, в който се извяват ранните християнски апологети (с. 28–67). Първата част на тази глава е сполучлив опит да бъде представена цивилизационната рамка, в която протича дейността на разглежданите автори. Тя включва кратко представяне на учението на Сократ, философията на Платон, на Аристотел, епикурейството, стоицизмът и гностицизмът. Втората част на главата е посветена на библейските основи по отношение на проблема „вяра и разум“.

Втора, трета и четвърта глава формират същината на изследването. Те са обозначени по идентичен начин – *„Отношението между вяра и разум при древните християнски апологети“*, като за всяка от тях е направено „хронологично“ уточнение съгласно разработеното от докторанта деление на ранен, междинен и късен период. В тях дисертантът

коректно е успял да предаде най-съществените и специфични акценти относно връзката между вярата и разума, разработени в съчиненията на св. Юстин Философ и Мъченик (ок. 100–165) и Атинагор Атински (II в.) за ранния период, на Климент Александрийски (ок.150–215/216) и Тертулиан (ок. 160–223) за междинния период и на Марк Минуций Феликс (края на II в.–250/260) и Ориген (185–251/253) за късния период. Докторантът изследва старателно цялата палитра от впечатляващи прозрения на древноцърковните апологети – от възгледа, че „християнството е единствената годна философия“ до дилемата „Атина и Йерусалим... Академията и Църквата“.

Заклучението представя в синтезиран вид основните резултати на изследването. Дисертацията е снабдена с необходимия текстово-критичен апарат и има 708 посочки под линия.

Авторефератът (в обем от 40 страници) стриктно следва структурата на дисертацията и вярно отразява нейното съдържание. Недобро впечатление прави факта, че в автореферата е включено почти цялото заключение на основния текст (вж. Автореферат, с. 34–37 и Дисертация 238–241). Всъщност, има незначителна разлика единствено в последния абзац. Това поставя под въпрос умението на докторанта да представи в синтезиран вид основните резултати на своето изследване.

Представени са шест научни публикации, от които две са под печат. Те са пряко свързани с темата и лансираните в дисертацията тези. Поместени са в престижни научни списания и сборници. Тези публикации разкриват основните акценти и на самата дисертация. Разгледани в тяхната тематична последователност те илюстрират трайния научен интерес на Ат. Ваташки към творчеството на християнските апологети от II – III век и, по-специално, разкриването на отношението между вярата и разума в техните съчинения.

Самооценката за своята работа Ат. Ваташки представя във формулираните в три пункта приноси моменти. Според мен, тя трябва да бъде заявена още по-категорично. Все пак, право на всеки един докторант е сам да обособи, оформи и представи научните приноси на своята работа.

Като всяка една дисертация и тази не е освободена от типичните за подобен род изследвания пропуски, неточности и грешки. Тук бих отбелязал наличието на известен брой наборни грешки в Автореферата (напр. с. 24, 31, 32 ит.н.) и в основния текст (като с. 7, 33, 47, 56, 72, 78, 235 и т.н.). Докторантът цитира неточно заглавието на собствената си дисертация на с. 11. Бих искал да отбележа, че на с. 13 в дисертацията е допусната фактологична грешка в коментара на основните дялове на Християнската апологетика – бележитите християнски мислители и апологети попадат в третия раздел от утвърдените в „Краткия наръчник по Християнска апологетика“ на проф. архим. д-р Е. Сапунджиев раздели, а не във втория, както твърди докторанта.

Съпътстващата документация е пълна, според изискванията на закона и другите нормативни документи, които уреждат процедурата. Декларирам, че нямам съвместни публикации с докторанта.

Докторската дисертация на Ат. Ваташки е съобразена с характера спецификата на Християнската апологетика и напълно отговаря на научните критерии и изисквания за профилирано и специализирано изследване. Водещите научни концепции в дисертацията са правилно тематизирани и разработени систематично.

Като имам предвид приносните научни резултати на дисертацията, мащабността и обхвата на разглежданата проблематика, както и необходимостта от такова изследване, убедено предлагам на уважаемите членове на научното жури да присъдят образователната и научна степен „ДОКТОР“ на Атанас Руменов Ваташки.

30.09.2021

София

.....

Доц. д-р Д. Пенков